

SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJOS MOKYMŲ SITUACIJA LIETUVOS SVEIKATOS, SOCIALINIŲ PASLAUGŲ, ŠVIETIMO, TEISINGUMO IR VIDAUS REIKALŲ SEKTORIUOSE

Veiksmingų savižudybių prevencijos priemonių poreikis yra akivaizdus, nes pasaulyje dėl savižudybių kiekvienais metais netenkama daugiau nei 720 000 žmonių¹. 2023 m. duomenimis, Lietuvoje iš viso nušizudė 562 asmenys (19,6 atvejo 100 000 gyventojų)². Nors per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje matyti ženklus savižudybių skaičiaus mažėjimas, tačiau Europos Sąjungos mastu Lietuva išlieka tarp didžiausių savižudybių rodikli turinčių šalių. Įvairūs tyrimai užsienio šalyse rodo, jog savižudybių prevencijos mokymai laikomi viena efektyviausių priemonių siekiant mažinti savižudybių mastą³. Dažniausiai tokio pobūdžio mokymai apima šiuos klausimus: savižudybės įspėjamųjų ženklų atpažinimą, ryšio užmezgimą su asmeniu, galvojančiu apie savižudybę, bei tokio asmens nukreipimą profesionalios pagalbos. Tyrimai rodo, kad savižudybių prevencijos mokymų efektyvumas pastebimas ne tik trumpuoju, bet ir ilguoju laikotarpiu. Be to, efektyvumas išlieka toks pat, nepaisant lyties, amžiaus, rasės ar ankstesnio dalyvavimo kitose savižudybės prevencijos programose⁴. Tyrimai rodo, jog tie specialistai, kurie yra išklause savižudybių prevencijos mokymus, rodo aukštesnę žinių lygį, kompetencijas ir gebėjimą dirbti su savižudybės grėsme patiriančiais asmenimis, o net trumpi mokymai turi teigiamą poveikį įgūdžių vystymui⁵. Svarbu

užtikrinti, kad savižudybių prevencijos mokymai būtų prieinami tų sričių specialistams arba toms bendruomenių grupėms, kurie turi tiesioginį kontaktą su asmenimis, turinčiais minčių apie savižudybę arba jau bandžiusiais žudyti.

Higienos institutas 2024 m. spalio–lapkričio mėn. atliko apklausą apie savižudybių prevencijos mokymų situaciją sveikatos, socialinių paslaugų, švietimo, teisingumo ir vidaus reikalų sektoriuose. Buvo siekiama identifikuoti, kiek ir kokio pobūdžio savižudybių prevencijos mokymų vyksta įvairiuose sektoriuose, kas yra mokymų turinio rengėjai ir vykdytojai, kokių įgūdžių įgyjama mokymų metu, kaip stebima mokymų ir jų efektyvumo kokybė, kokia yra žinių atnaujinimo būtinybė, koks tolesnių mokymų poreikis. Buvo išsiųstos užklauskos su prašymu užpildyti anketą į 16 sveikatos, švietimo, socialinių paslaugų, teisingumo ir vidaus reikalų sektorių institucijų ir organizacijų¹.

Apklauskos duomenys atskleidė, kad 2024 m. apklausoje dalyvavusių institucijų / organizacijų iš sveikatos, socialinių paslaugų, švietimo sektorių darbuotojai savarankiškai arba (ir) pagal poreikį išklause išorinių organizacijų vykdomus *safeTALK* arba ASIST mokymus savižudybių prevencijos tematika. Tiriamuoju laikotarpiu šiose institucijose / organizacijose nebuvo poreikio kurti savo darbuotojams specializuotų mokymų savižudybių prevencijos tematika pagal sektoriaus specifiką. Specializuoti pagal sektoriaus darbo specifi-

¹Suicide prevention. WorldHealthOrganization.Suicideprevention. https://www.who.int/health-topics/suicide#tab=tab_1 (2024, accessed 4 September 2024).

²Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras. Higienos institutas, Sveikatos statistikos duomenų portalas. https://stat.hi.lt/default.aspx?report_id=244 (accessed 22 October 2024).

³Litteken C, Sale E. Long-Term Effectiveness of the Question, Persuade, Refer (QPR) Suicide Prevention Gatekeeper Training Program: Lessons from Missouri. *Community Ment Health J.* 2018;54:282–292.

⁴Wakai S, Schilling EA, Aseltine RH, et al. Suicide prevention skills, confidence and training: Results from the Zero Suicide Workforce Survey of behavioral health care professionals. *SAGE Open Med*; 8. Epub ahead of print 2020. DOI: 10.1177/2050312120933152.

⁵Silva C, Smith AR, Dodd DR, et al. Suicide-related knowledge and confidence among behavioral health care staff in seven states. *Psychiatric Services.* 2016;67:1240–1245.

¹Jaunimo reikalų agentūrai, Lietuvos kalėjimų tarnybai, Lietuvos probacijos tarnybai, LR vadovybės apsaugos tarnybai, LR VRM Medicinos centrai, Nacionalinei švietimo agentūrai, Pabėgėlių priėmimo centrai, Policijos departamentui prie LR VRM, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie LR VRM, Socialinių darbuotojų profesinių kompetencijų tobulinimo centrai, Greitosios medicinos pagalbos tarnybai, Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie SADM, Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie LR VRM, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie SADM, Valstybiniam studijų fondui bei Viešojo saugumo tarnybai prie LR VRM.

ką vidiniai mokymai savižudybių prevencijos tematika buvo vykdomi šiose teisingumo ir vidaus reikalų sektoriams priklausančiose institucijose / organizacijose: Lietuvos kalėjimų tarnyboje, Policijos departamente prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (LR VRM), Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamente prie LR VRM, Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie LR VRM. Išvardytose institucijose / organizacijose vykdomi mokymai daugiausia apima savižudybių prevencijos ir intervencijos sritis. Policijos departamente prie LR VRM vieni iš papildomai vykdomų mokymų aptaria ir postvencijos tematiką.

Atsižvelgiant į apklausos rezultatus manytina, kad būtų tikslinga sukurti mokymų programą ir unifikuotą protokolą, pagal kuriuos būtų apmokomi įvairių tarnybų (policijos, ugniagesių, greitosios pagalbos) specialistai, reaguojantys į aukštos suicido rizikos iškvietimus. Savižudybių prevencijos mokymų programos, įgyvendinamos pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2020 m. spalio 19 d. įsakymą Nr. V-2298 „Dėl Savižudybių prevencijos mokymų instruktorių veiklos ir bazinių savižudybių prevencijos mokymų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, galėtų būti išverstos į vieną ar daugiau užsienio kal-

bų ir šiomis kalbomis būtų vedami mokymai, siekiant didesnio pritaikomumo tarp nenuolatinių Lietuvos gyventojų. Siūlytina užtikrinti, kad institucijose / organizacijose būtų fiksuojami bei kaupiami duomenys apie savižudybių prevencijos mokymus (tiek vidinius, tiek išorinius) išklausiusius darbuotojus. Duomenų kaupimo, analizės ir stebėsenos funkcija turėtų būti priskirta konkrečioms tos institucijos / organizacijos darbuotojams. Informacija apie išorėje vykstančius mokymus savižudybių prevencijos, intervencijos ar postvencijos tematika turi būti skleidžiama kuo platesniu mastu. Skatintinas tarpsektorinis ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas, įgyvendinant savižudybių prevencijos, intervencijos ir postvencijos mokymus. Ateityje būtų reikšminga išanalizuoti sveikatos, socialinių paslaugų ir švietimo sektorių institucijas / organizacijas, kurios tiesiogiai susiduria su asmenimis, patiriančiais savižudybės grėsmę, pavyzdžiui, mokyklas ar socialines paslaugas teikiančias savivaldybių ir (ar) nevyriausybinės organizacijas.

*Rūta Ruolytė-Verschoore
Higienos instituto
Psichikos sveikatos centras*